

CASA-MUSEU VERDAGUER DE FOLGUEROLES

Carme TORRENTS i BUXÓ

L'aspiració del poble de Folgueroles de dotar-se d'un museu dedicat a Verdaguer, honor del poble i figura cabdal de les lletres catalanes modernes, ha tingut una història llarga i plena de vicissituds. D'ençà que morí el poeta, l'any 1902, i que s'erigí el monument de la plaça, el 1908, el projecte ha estat present en l'ànim dels folguerolencs i d'innombrables admiradors de mossèn Cinto d'arreu de les terres catalanes. Diverses dificultats han impedit al llarg de gairebé un segle que aquesta aspiració, tan noble i tan justificada, arribés a fer-se realitat plena. Dificultats sorgides dels avatars de la història del país, com la guerra de 1936-39, que va suposar que el 25 de juliol, una setmana després d'esclatar, no s'inaugurés el museu tal com estava previst. Dificultats de caràcter documental, sorgides de la coneguda polèmica sobre la casa natal del poeta, destinada a esdevenir museu. Dificultats, en fi, de caràcter econòmic-administratiu derivades de la precària potencialitat d'un municipi petit.

El propòsit de les notes següents és aportar algunes informacions sobre aquesta història, sobre l'estat actual de la casa-museu i sobre el projecte de futur que esperem que a la fi satisfaci l'antiga aspiració.

Antecedents

El primer homenatge massiu dedicat a Jacint Verdaguer que va veure Folgueroles, va tenir lloc l'any 1908, sis anys després de la mort del poeta. La iniciativa va sorgir de la societat «Catalunya Vella» de Vic i va coincidir amb els actes del cinquantenari de la restauració dels Jocs Florals. En ocasió de l'homenatge va sorgir la idea de dedicar la casa natal del poeta a museu, igual com s'havia començat a fer a Vila Joana, de Vallvidrera, on havia mort. La polèmica, però, sobre quina era la casa natal, va impedir que el projecte prosperés. Això no obstant, els actes entorn de l'erectió del monument s'han de considerar com l'origen o si més no com un antecedent del projecte.

El monument es va instal·lar a la plaça de l'església, que el 1913 prengué el nom del poeta. El monument o pedró és una obra primerenca de l'arquitecte modernista Josep Maria Pericas (1881-1965).

La primera pedra es col·locà el diumenge 5 d'abril de 1908 i un mes més tard s'inaugurava. La pedra del monument —anomenat popularment «el pedró de mossèn Cinto»— fou cedida per un tal Casarramona i probable-

ment extreta de les pedreres de l'Arumí, masia situada al peu del turó que conté el jaciment arqueològic del Casol o Puig Castellet.

La festa d'inauguració va ser d'una gran solemnitat. Els actes es van celebrar el divendres 8 de maig. Va pujar un tren especial de Barcelona a Vic i els convidats van arribar a Folgueroles amb carruatges. Amb motiu de la festa es va condicionar la carretera de Sant Julià de Vilatorrada i de Folgueroles. Hi varen assistir un gran nombre de personalitats il·lustres d'arreu dels Països Catalans. Entre d'altres: el Bisbe de Perpinyà, representants de l'Ajuntament de l'Alguer, l'escriptor valencià Teodor Llorente, el Tinent d'Alcalde de l'Ajuntament de Barcelona i representants de la Diputació de Barcelona. Els actes els presidia el Bisbe de Vic, Dr. Torras i Bages.

El monument estava engalanat amb senyeres de Catalunya Vella, la Unió Catalanista, el Círcol de Sant Lluç i l'Orfeó Vigatà. El poble es va vestir de festa, es van fer repicar les campanes, es van fer castells de foc, ballades de sardanes i en el moment de descobrir el relleu on figura el bust del poeta amb la inscripció de la data del seu naixement es va fer volejar un estol de coloms. Encara avui el monument constitueix la fita més rellevant en memòria de Verdaguier al seu poble de Folgueroles¹.

Cap a l'any 1935 va renéixer la idea de crear un petit museu verdaguerià a Folgueroles. La iniciativa la impulsaven el vicari de la parròquia, Josep Prat, i un grup de joves folgueroles², assessorats pel conservador del museu de Vic, Dr. Eduard Junyent. Aquest grup d'entusiastes va demanar als propietaris de «Cal Doctor» (carrer Major n. 9) que cedissin els baixos de la casa. Els propietaris, descendents de la germana del poeta, Francisca, hi varen accedir. De fet l'opinió generalitzada entre els folgueroles, era que aquella casa, i no pas la del carrer de Sant Jordi, era la casa natal del poeta.

Es va començar a treballar en el projecte i es traslladà al futur museu la pica baptismal que es trobava al fossar de l'església. S'encarregà un bust del poeta a l'escultor Puntí, de Vic; el motlle, de guix, es conserva actualment a la casa-museu³. La festa d'inauguració estava prevista per al dia de la Festa Major, el 25 de juliol de 1936, però l'esclat de la guerra civil no sols abortà la inauguració, sinó que ajornà *sine die* la promoció del museu.

Tot restà paralitzat fins que es van començar a preparar els actes de la celebració del centenari del naixement del poeta. A les actes dels plens municipals de l'Ajuntament de Folgueroles de l'any 1945 hi trobem informació abundosa sobre el tema. S'acorda de tallar 65 pins de l'Arumí i del Masdenoll per tal de guarnir els carrers i les places del poble. Un article titulat «Clausura de los actos conmemorativos del centenario de Verdaguier», de Joan Ramon Masoliver, que publicà «La Vanguardia» el 5 de juny de 1945, resalta l'ampullositat de l'acte: «docenas y aun centenares de pinos cada vez más altos, plantados artificialmente, convergían en el antiguo monumento al poeta —frente a la iglesia— literalmente cubierto de verdura y rodeado de juegos de agua que un día antes no existían».

Les cases i els carrers es van engalanar; hi havia arcs de triomf al cim dels quals unes nenes tiraven flors i paperets als visitants. Es demanà un permís

especial perquè els nois de Folgueroles i rodalies que feien el servei militar poguessin assistir a la festa.

La festa es va celebrar el 3 de juny i hi van assistir els governadors de les quatre províncies de Catalunya, el Bisbe de Vic, el Tinent d'Alcalde de Cultura en representació de l'Ajuntament de Barcelona, el degà de la facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona i persones vinculades a la cultura, com Martí de Riquer, Eduard Junyent i diverses autoritats militars. Els actes van ser presidits pel governador civil de la província de Barcelona i es donà un lloc preferent als nebots de Mn. Cinto: Feliu, Jaume i Josep Llussà. El cronista esmentat més amunt— diu que durant els actes de la tarda es va llegir un escrit de Feliu Llussà segons el qual cedia una part de «Cal Doctor», la casa de la qual era propietari, per tal que fos destinada a museu.

Amb motiu del Centenari es va inaugurar la Biblioteca Popular de Folgueroles i el «Racó de mossèn Cinto» —al costat de l'església— on es col·locà el baix relleu en pedra «El Sembrador», obra de Manolo Hugué (1872-1945).

El 1952 es celebrà el cinquantenari de la mort del poeta. Per a commemorar-lo l'Ajuntament va acordar de col·locar unes plaques amb fragments de poesies de Verdaguier als carrers del poble. La selecció dels versos s'encomanà al Dr. Eduard Junyent, i els picapedrers i mestres d'obres de Folgueroles van col·laborar desinteressadament en la confecció i col·locació de les plaques.

La festa es celebrà el 24 d'agost i s'encarregà als nois del poble que es fessin càrrec de l'ordre dels carrers i a les noies que s'ocupessin de postular per a l'homenatge col·locant emblemes a la solapa dels visitants. Les façanes es van guarnir amb orles i retrats de Verdaguier. Durant tot el dia hi va haver un servei d'òmnibus de l'estació de tren de Vic a Folgueroles.

Adquisició de la futura casa-museu

El propòsit de crear el museu quedà pendent, ja que els Llussà es desentengueren de les ofertes que havien fet anteriorment.

L'any 1957 es formà la comissió promotora de la futura associació «Amics de Verdaguier», que tornà a impulsar la idea de crear un museu verdaguierà a Folgueroles. Els promotors eren folguerolencs vinculats alguns amb l'organització de les anteriors celebracions commemoratives. A més a més comptaven amb la col·laboració de verdaguieristes de Vic i de Barcelona⁴.

Abans d'entrar a parlar de la compra de la casa-museu, cal fer esment de les cases susceptibles d'ésser considerades natsals de Verdaguier.

Els estudis realitzats per Ricard Torrents⁵ aclareixen la controvèrsia creada entorn de la casa natal i de les cases familiars del poeta de Folgueroles.

El pare del poeta —en Pep de Torrents— cap als quinze anys sortí de la casa pairal de Torrents a Tavèrnoles per a instal·lar-se a Folgueroles i fer-hi l'aprenentatge de mestre de cases. Més tard va adquirir una part de la casa de

«Cal Doctor» al seu cunyat, Segimon Güell, i així, des de l'any 1838, el trobem vivint al carrer Major n. 9. En contraure matrimoni amb Josepa Santaló, els Verdaguer-Santaló varen residir en aquesta casa fins a l'any 1847. Avui les nétes de Francisca —germana de Verdaguer— encara viuen a la casa.

Actualment sabem que el més probable és que Verdaguer va néixer a casa dels seus avis materns, a «Can Jan Forner», al carrer de Sant Jordi n. 6, a pocs metres de «Cal Doctor». Aquesta seria, doncs, la casa natal del poeta, com assevera la inscripció de la façana. Cal remarcar, però, que l'edifici actual és nou i no conserva les característiques de l'antiga casa.

Encara cal destacar una altra casa, la de la plaça Verdaguer n. 1, coneguda per «Can Pep de Torrents», on els Verdaguer-Santaló varen passar a viure l'any 1847, quan el poeta tenia dos anys. Aquesta és la casa familiar de Verdaguer pròpiament dita. Aquí va viure fins que es traslladà a Can Tona, als divuit anys, i aquí va tenir llit parat fins a la seva mort.

Els promotors del museu Verdaguer havien pensat sempre d'instal·lar el museu a «Cal Doctor», ja fos perquè era la casa que millor mantenia les característiques arquitectòniques de l'època del poeta, ja perquè els seus familiars, que n'eren els propietaris, i la gent de Folgueroles en general, l'havien considerada com la natal.

Els promotors del museu, veient les dificultats que hi havia per a adquirir «Cal Doctor», van decidir buscar altres possibilitats per a instal·lar el museu. Fou aleshores quan, assabentats que la casa contigua, la n. 7 (recordem que havia estat unida a la n. 9), s'havia quedat sense estadants i sense propietari conegut, van decidir d'adquirir-la en espera de poder adjuntar-hi en el futur la n. 9. Projecte que encara avui es contempla i que permetria ampliar el museu. El propietari havia passat a França durant la guerra civil i no es feia càrrec de les contribucions de l'immoble. La comissió de promotors acordà de pagar les contribucions dels estadants que fins aleshores hi havien viscut i els pagà la quantitat de 30.000 pessetes per tal que renunciessin a la compra. Per a sufragar aquestes despeses i les de l'expedient d'aprovació es va poder comptar amb les aportacions d'una subscripció popular. L'any 1961 es van editar uns títols de compra per valor de cinc-centes pessetes cada un.

La casa quedà com a seu de l'entitat «Amics de Verdaguer» la qual, però, ateses les dificultats polític-administratives de l'època, no estava encara constituïda legalment. S'acordà, doncs, que fos inscrita a nom de l'Ajuntament de Folgueroles. La inscripció al registre de la propietat no es va formalitzar fins el 13 d'agost de 1970. Així l'Ajuntament assumia la propietat de l'immoble, per bé que la iniciativa havia sorgit de l'agrupació d'«Amics de Verdaguer».

La Diputació de Barcelona es va fer càrrec de la primera restauració. La casa es va vestir amb objectes i mobles que provenien de donacions particulars de gent del poble. En la instal·lació hi va col·laborar Josep Maria Garrut, aleshores sots-director del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. D'a-

questa manera començà a funcionar el petit museu i s'hi instal·là la Biblioteca Popular que fins aleshores havia estat a l'Ajuntament.

La casa-museu es va inaugurar el 18 de juny de 1967 i la festa fou celebrada juntament amb els actes commemoratius del centenari de l'Esbart de Vic, promoguts pel Patronat d'Estudis Osonencs, en el si del qual s'havia creat una secció per a la conservació dels llocs verdaguerians de la Plana de Vic.

Amics de Verdaguer de Folgueroles

La idea de crear una entitat que vetllés i assegurés la difusió de Verdaguer a Folgueroles havia nascut l'any 1952, en ocasió del cinquantè aniversari de la mort del poeta, però fins a la tardor de 1964 no es va poder fer l'acte fundacional. Hi van assistir diverses personalitats⁶. Miquel Saperas i Avui (1898-1978), poeta i verdaguerista barceloní, secretari de l'*Orfeó Català*, vinculat per família a Folgueroles, impulsà l'entitat i oferí la seva casa com a seu de les primeres reunions.

L'article primer dels Estatuts d'«Amics de Verdaguer» diu: «Amics de Verdaguer és una associació que té per objecte enaltir el record de mossèn Cinto, en tots els seus aspectes, i amb preferència la seva obra literària». La representació i administració d'«Amics de Verdaguer» es confià a la Junta Directiva formada per un president, un vice-president, un secretari, un tresorer, un bibliotecari i tres vocals⁷.

Miquel Saperas gestionà la legalització dels estatuts, els quals no van ésser acceptats al registre del Govern Civil perquè eren redactats en català. Un cop feta la traducció, el Govern Civil exigia traduir al castellà el nom de l'entitat i suprimir l'article cinquè que deia: «La llengua oficial de l'associació serà la catalana». La junta no va acceptar aquesta condició i es va decidir d'ajornar la legalització en espera que entrés un governador civil que no fos tan intolerant davant l'ús de la llengua catalana.

Finalment el 14 d'agost de 1967 es van reconèixer i visar els estatuts de l'entitat. L'any 1968 comptava ja amb una cinquantena de socis i el dia 16 de juny d'aquell any es va fer el primer acte públic organitzat per l'entitat legal «Amics de Verdaguer». La celebració va comptar amb diversos actes, entre els quals destacà l'ofrena d'una corona de llorer que es va col·locar al peu del monument —acte que ha continuat sense interrupció fins avui—, un recital de poesies al racó de mossèn Cinto i una conferència a càrrec d'Octavi Saltor titulada «Verdaguer i Mistral».

«Amics de Verdaguer» ha portat una línia de col·laboració amb entitats culturals vinculades a Verdaguer i a la comarca. L'any 1969 junt amb el Patronat d'Estudis Osonencs es va crear una secció per a la defensa dels llocs verdaguerians, que va aconseguir la cessió de la Font del Desmai i del camí que hi porta. Aquesta cessió va ser feta per la propietària dels terrenys al Patronat d'Estudis Ausonencs.

D'ençà de la seva creació «Amics de Verdaguer» ha vetllat perquè el museu pogués ser visitat i ha procurat ampliar el fons museogràfic canalitzant les deixes d'objectes i llibres per al futur museu. També ha procurat en la mesura que li ha estat possible i a través de les quotes dels socis —actualment 286—, editar materials relacionats amb la vida i obra de Verdaguer i organitzar anualment —pel mes de maig— les festes commemoratives al naixement del poeta. La col·lecció dels programes anuals, començada per Miquel Saperas i continuada per Antoni Marsó, durant els anys que aquest presidí l'entitat, constitueix el testimoni documental de la vitalitat d'«Amics de Verdaguer».

Present i futur de la casa-museu

A la dècada dels vuitanta, «Amics de Verdaguer» va veure la necessitat de modificar l'exposició permanent de la casa-museu, la qual comptava amb els objectes que s'hi havien dipositat amb motiu de la inauguració l'any 1967, i de donar-li un nou contingut més documental i divulgatiu. L'any 1983, a petició d'«Amics de Verdaguer» i de l'Ajuntament de Folgueroles, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya inicià una segona consolidació i restauració de l'edifici que li donà la configuració actual.

A partir de la restauració es va començar a treballar en el projecte museològic a través de petites partides pressupostàries, atorgades per la Generalitat de Catalunya.

El projecte definitiu, però, encara no ha arribat a bon terme. Les vacil·lacions i les desavinences han anat endarrerint la instal·lació de l'exposició permanent, la concepció de la qual també ha variat a mesura que passava el temps.

El primer projecte contemplava un museu que aplegués la història local, amb els seus aspectes etnogràfics lligats als oficis de picapedrer i de pagès i per últim el tema pròpiament referit a la vida i obra del poeta. Donades les dimensions reduïdes de l'edifici i la rellevància del poeta, va semblar convenient cenyir-se als aspectes estrictament verdaguerians.

L'edifici, ambientat com una casa de carrer de mitjan segle XIXè, consta d'una entrada —antigament destinada a eines i funcions agrícoles— i una petita eixida a la planta baixa, una cuina-menjador i una cambra al primer pis, i un sota teulada, que en llengua popular s'anomena «dalt més alt» i que tenia funcions diverses: graner, rebost, estenedor o fins i tot habitatge.

El projecte actual preveu d'instal·lar-hi una exposició permanent amb materials de la vida i obra del poeta a la planta baixa i al primer pis. Les golfes es destinen a auditori on es pugui visionar un vídeo sobre Verdaguer. També s'hi instal·laran panells explicatius sobre rutes verdaguerianes. La mateixa sala està pensada per acollir exposicions temporals. En un annex hi ha la biblioteca verdagueriana, l'arxiu d'Amics de Verdaguer, del Patronat de la casa-museu i la sala de juntes.

Aquest museu, ateses les dimensions de l'espai expositiu i la riquesa de l'entorn, potser s'avindria més amb les propostes actuals de la museologia de sortir de l'espai estricte del museu per tal d'integrar-se en el territori. Es tractaria de fer conèixer, des del museu, els indrets del poble que van ser escenari de la vida de Verdaguer i donar al visitant la informació necessària per a poder recórrer itineraris verdaguerians de la comarca. Aquesta integració amb el territori significaria vetllar la conservació dels indrets verdaguerians, sense oblidar que cal donar-li la modernitat adequada que faci possible la convivència del passat amb la contemporaneïtat.

Caldria, pensem, eixamplar el concepte tradicional de museu romàntic, basat només en l'acumulació d'objectes que havien estat presents en la vida del poeta, i pensar la casa-museu com un centre cultural on s'acullin exposicions temporals que permetin a la gent del poble i als altres possibles visitants conèixer aspectes més actualitzats de la figura de Verdaguer.

Pensem que la casa-museu Verdaguer ha de ser un espai dinàmic, obert, participatiu i canviant amb un objectiu permanent: fer conèixer la figura i l'obra del poeta en el sentit més didàctic i atractiu possible, sense perdre el rigor que hi aporten els estudiosos actuals.

La Casa-museu actualment es troba en un bon moment d'ençà que el 8 de gener de 1992 es va constituir el Patronat Municipal que l'ha de regir i que està format per membres de l'Ajuntament de Folgueroles, representants d'Amics de Verdaguer i estudiosos verdaguerians⁸. Des d'aquest organisme es podrà fer la gestió de la Casa-museu superant les particularitats i sumant els esforços del titular del museu, o sigui el Patronat municipal, i els d'Amics de Verdaguer.

El primer fruit de la col·laboració és l'horari fix d'obertura per al museu, la qual cosa facilita la recepció de visitants i permet concertar visites de grups, sense haver de recórrer al voluntarisme com s'havia de fer fins ara.

S'està treballant per a aconseguir la instal·lació museogràfica definitiva de la casa-museu, que comptarà amb un tríptic explicatiu del seu contingut.

Està en estudi una campanya de difusió de tot el conjunt monumental de Verdaguer a Folgueroles i s'han iniciat les primeres gestions per als actes commemoratius del 150è aniversari del naixement de Verdaguer que es celebraran l'any 1995.

Les aspiracions i inquietuds del Patronat són compartides per Amics de Verdaguer. Tant de bo aquesta etapa que ara iniciem sigui el començament d'una col·laboració fecunda, que contribueixi a l'enaltiment i a la difusió de la figura i l'obra de Verdaguer des del seu poble natal de Folgueroles.

Notes

1. Per a les notícies referents als actes hem consultat la premsa de Vic de l'època.
2. Entre els joves del grup hi havia Joanet Noguera, Lluís Casanova, Marcehi Arumí..., el qual ha estat el nostre informador.

3. Acta del ple de l'Ajuntament del 19 de febrer de 1936: «s'acorda adquirir un retrat de Francesc Macià i Lluís Companys i mirar què sembla fer del de Mn. Cinto».

4. La comissió estava formada per: Angel Teixidor (paleta), Josep Casacuberta (picapedrer), Jaume Generó (barber), Jaume Vilamala (picapedrer), Josep Morató (picapedrer), Francesc Riera «Nano» (boter) i Marcellí Arumí (picapedrer).

5. Ricard Torrents, *Llocs verdaguerians de la Plana de Vic*, en premsa.

6. Socis fundadors: Marcellí Arumí, Amadeu Malats, Josep Ma. Madrenas, Ernest Morató, Francesc Riera, Miquel Saperas, Josep Casacuberta, Ricard Torrents, Angel Teixidor, Jaume Generó, Josep Lleopart, Josep Muntal, Angel Casadevall, Joan Casadevall, Antoni Nogué, Jordi Generó, Josep Morató, Filomena Girbau, Jaume Vilamala, Ramon Masferrer, Ramon Teixidó i Josep Ma. Garrut.

7. La primera junta estava formada per: President: J. Ma. Madrenas (metge), Vice-President: Angel Teixidor (paleta), Secretari: Jordi Generó (tècnic tèxtil), Tresorer: Jaume Generó (barber), Comptador: Josep Morató (picapedrer), Bibliotecari: Filomena Girbau (mestra), Conservador: Francesc Riera (boter). Vocals: Miquel Saperas (administratiu), Ernest Morató (mestre), i Josep Lleopart (secretari d'Ajuntament). Ricard Torrents fou nomenat assessor.

8. Patronat fundacional de la casa-museu Verdaguer: membres de l'Ajuntament, Gil Orriols (alcalde), Joan Farré (regidor de cultura), Nati Solé (regidora d'ensenyament); membres d'Amics de Verdaguer: Maria Homs (presidenta), Josep Ma. Garrut i Miquel Ylla-Català (socis); estudiosos verdaguerians: Pere Farrés (membre de la Societat Verdaguer), Carme Vilà (membre del Patronat d'Estudis Osonencs) i Mn. Joan Carrera i Péra (capellà custodi del santuari de la Mare de Déu del Món).

El Ple municipal en sessió del 7 de febrer de 1992 nomenà Carme Torrents, d'Amics de Verdaguer, directora de la casa-museu.

9. Altres fonts consultades: Actes d'Amics de Verdaguer, Actes de l'Ajuntament de Folgueroles.